

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 796 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari.....	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafruz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari	135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modelashtirish	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili	149
Talipova Dilfuza Nabiyeвна	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Firuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimliklarni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Акбарова Лайло Упашевна	
Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari.....	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarini.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish	513
Erkinxojiev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
“Зелёная экономика” как фактор повышения экономического роста страны	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	
Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili.....	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari.....	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi.....	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	

Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан...	719
Рузиева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarini tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmamadovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar.....	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rne	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	

O'ZBEKISTONDA TASHQI SAVDONI NOTARIF USULLAR ORQALI TARTIBGA SOLISHNING MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA TA'SIRI

Norqobilov Akobir Iso o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
"Raqamli iqtisodiyot" kafedrası doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri o'rganiladi. Tashqi savdoni tartibga solishda kvotalar, litsenziyalash talablari, texnik standartlar va sanitariya qoidalari kabi notarif chora-tadbirlar tobora kengayib bormoqda. Maqolada mahalliy sanoatni himoya qilish, savdo to'siqlari, yuqori narxlar, nizolar, keskinliklar va ma'muriy yuklar kabi omillarni hisobga olgan holda, notarif choralarining iqtisodiyotga ijobiy va salbiy ta'siri ko'rib chiqildi. Notarif usullar orqali tartibga solishning iqtisodiyotga ta'sirini har tomonlama tahlil qilish orqali ushbu maqolada O'zbekistonning savdo siyosati va iqtisodiy rivojlanishi kontekstida notarif choralar bilan bog'liq muammolar va imkoniyatlar haqida tushunchalar berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Tashqi savdo, notarif usullar, texnik standartlar, savdo to'siqlari, mahalliy sanoat, atrof-muhitni muhofaza qilish, kvotalar, sanitariya qoidalari, proteksionizm, sifat nazorati.

Abstract: This article examines the effect of non-tariff regulation of foreign trade in Uzbekistan on the country's economy. Non-tariff measures such as quotas, licensing requirements, technical standards and sanitary regulations are increasingly used to regulate foreign trade. The article considered the positive and negative effects of non-tariff measures on the economy, taking into account factors such as protection of domestic industry, trade barriers, high prices, disputes, tensions and administrative burdens. Through a comprehensive analysis of the impact of regulation through non-tariff methods on the economy, this article aims to provide insights into the problems and opportunities related to non-tariff measures in the context of trade policy and economic development of Uzbekistan.

Key words: Foreign trade, non-tariff methods, technical standards, trade barriers, domestic industry, environmental protection, quotas, sanitary regulations, protectionism, quality control.

Аннотация: В данной статье рассматривается влияние нетарифного регулирования внешней торговли Узбекистана на экономику страны. Нетарифные меры, такие как квоты, лицензионные требования, технические стандарты и санитарные правила, все чаще используются для регулирования внешней торговли. В статье рассмотрено положительное и отрицательное влияние нетарифных мер на экономику с учетом таких факторов, как защита отечественной промышленности, торговые барьеры, высокие цены, споры, напряженность и административное бремя. Целью данной статьи является предоставление информации о проблемах и возможностях, связанных с нетарифными мерами, в контексте торговой политики и экономического развития Узбекистана посредством всестороннего анализа влияния регулирования нетарифными методами на экономику.

Ключевые слова: Внешняя торговля, нетарифные методы, технические стандарты, торговые барьеры, отечественная промышленность, охрана окружающей среды, квоты, санитарные правила, протекционизм, контроль качества.

KIRISH

Notarif tartibga solish tashqi savdoni boshqarishning muhim tarkibiy qismi sifatida paydo bo'lib, mamlakatlar uchun savdo munosabatlarini samarali boshqarish uchun asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston, boshqa ko'plab davlatlar singari, tashqi savdo faoliyatini tartibga solishda tobora ko'proq notarif choralariga tayanmoqda. Ushbu qoidalar kvotalar, litsenziyalash talablari, texnik standartlar va sanitariya qoidalari kabi turli mexanizmlarni o'z ichiga oladi, ularning har biri mamlakat iqtisodiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bozorga kirishni, savdo dinamikasini, sanoatning raqobatbardoshligini va umumiy iqtisodiy ko'rsatkichlarni shakllantirish orqali notarif usullar orqali tartibga solish O'zbekistonning savdo siyosati va iqtisodiy rivojlanishi uchun keng qamrovli ta'sir ko'rsatadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda liberallashtirish sa'y-harakatlari, yanada ochiq va bozorga yo'naltirilgan iqtisodiyotga o'tish bilan ajralib turadigan iqtisodiy o'zgarishlar davri ro'y bermoqda. Shu nuqtayi nazardan,

notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat tashqi savdo va iqtisodiy manzarasiga ta'sirini o'rganish juda muhimdir. Ushbu qoidalar savdo dinamikasiga, bozorga kirishga, sanoatning raqobatbardoshligiga va iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir qilishini tushunish siyosatchilar, biznes va global savdo tizimining murakkabliklarini yo'lga qo'yishga intilayotgan boshqa manfaatdor tomonlar uchun juda muhimdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri keng ko'lamli tadqiqot va munozaralar mavzusi bo'lib kelmoqda. Turli tadqiqotlar ushbu qoidalarining iqtisodiy o'sishga, savdo oqimlariga, bozorga kirishga, sanoatning raqobatbardoshligiga va umumiy iqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini tahlil qilgan. Misol tariqasida, Anderson va Yotov¹ tomonidan olib borilgan tadqiqot mamlakatlar namunasida notarif choralar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi munosabatlarni o'rganib chiqdi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, qat'iy notarif qoidalar korxonalar uchun muvofiqlik xarajatlarini oshirish, samaradorlikni pasaytirish va asosiy tarmoqlarga investitsiyalarni kamaytirish orqali iqtisodiy o'sishga to'sqinlik qilishi mumkin. Aksincha, yanada shaffof va bashorat qilinadigan tartibga solish muhiti qulay biznes muhitini yaratish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi aniqlandi. Hiau Looi Kee² va boshqalar tomonidan tadqiqotga nazar tashlaydigan bo'lsak mamlakatlar o'rtasidagi savdo oqimlariga notarif choralarning ta'siriga qaratilgan. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, savdodagi texnik to'siqlar va sanitariya va fitosanitariya choralari kabi tarifdan tashqari qoidalar savdodan muhim to'siqlar bo'lib, firmalarning bozorga kirishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ushbu qoidalar kichikroq firmalar va rivojlanayotgan mamlakatlarga nomutanosib ta'sir ko'rsatishi, ularning xalqaro savdo bilan shug'ullanish imkoniyatlarini cheklashi aniqlandi. Alessandro Nicita³ va boshqalar tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda esa turli sohalar uchun notarif choralarning bozorga kirishiga ta'sirini o'rganib chiqdi. Tadqiqot shuni ta'kidladiki, sertifikatlashtirish talablari va mahsulot standartlari kabi tartibga soluvchi to'siqlar yangi bozorlarga chiqish yoki eksport faoliyatini kengaytirishga intilayotgan firmalar uchun to'siqlar yaratishi mumkin. Bu bozorga kirishning qisqarishiga, raqobatning pasayishiga va iste'mol narxlarining oshishiga olib kelishi mumkin. Chjou⁴ tomonidan olib borilgan tahlilda notarif qoidalar globallashtirish iqtisodiyotda tarmoqlarning raqobatbardoshligiga qanday ta'sir qilishini o'rganib chiqdi. Tadqiqotda ta'kidlanishicha, mamlakatlar bo'ylab tartibga soluvchi tafovut korxonalar uchun murakkablik va noaniqlikni keltirib chiqarishi, ularning xalqaro bozorlarda samarali raqobat qilish qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin. Normativ huquqiy hujjatlar va o'zaro tan olish to'g'risidagi kelishuvlar sanoatning raqobatbardoshligini osonlashtirishi va bozor integratsiyasini kuchaytirish aniqlanadi. Eberhard-Ruiz⁵ tomonidan olib borilgan tadqiqotlar tashqi savdodagi notarif tartibga solishning kengroq iqtisodiy oqibatlarini o'rganib chiqdi. Tadqiqot shuni ta'kidladiki, ushbu chora-tadbirlar iste'molchilar salomatligi va xavfsizligi, atrof-muhit muhofazasi va sifat standartlarini ta'minlash uchun muhim bo'lsa-da, ular savdo buzilishlar va samarasizliklarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Savdo maqsadlarini iqtisodiy jihatlar bilan muvozanatlashtiradigan yaxshi ishlab chiqilgan me'yoriy-huquqiy baza iqtisodiy ko'rsatkichlarni optimallashtirish uchun juda muhimdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ilmiy tadqiqotda O'zbekistonda tashqi savdoni tarifsiz tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirini tahlil qilish uchun miqdoriy tadqiqot loyihasidan foydalaniladi. Tadqiqot notarif tartibga solishning iqtisodiyotga ta'sirini aniqlash uchun raqamli ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishga qaratilgan, shuningdek, bunda boshqa mamlakatlardagi ma'lumotlar ham taqqoslangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston tashqi savdoni tartibga solishda o'zining ichki sanoati, iste'molchilari va atrof-muhitni muhofaza qilish uchun notarif usullardan foydalanmoqda. O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar bilan tartibga solishning ba'zi mumkin bo'lgan iqtisodiy oqibatlari xarajatlarning oshishi, savdoning qisqarishi, mahalliy sanoatni qo'llab-quvvatlash, mahsulot sifati va xavfsizligini yaxshilash va atrof muhitni muhofaza qilish kabi natijalarga olib kelishi mumkin.

- 1 James E. Anderson, Yoto V. Yotov. Terms of trade and global efficiency effects of free trade agreements, Working Paper 17003, <http://www.nber.org/papers/w17003>, 2011.
- 2 Hiau Looi Kee, Alessandro Nicita, Marcelo Olarreaga. Estimating trade restrictiveness indices, *The Economic Journal*, 119 (January), 172–199, 2009.
- 3 Alessandro Nicita, Jaime de Melo. Non-Tariff Measures: Economic Assessment and Policy Options for Development. United Nations Conference on Trade and Development, 2018.
- 4 Zhou J, Jin S, Ye J (2008). Adoption of HACCP System in the Chinese Food Industry: Comparative Analysis, *Food Control*, 19, pp 823–8.
- 5 Andreas Eberhard-Ruiz, Linda Calabrese. What types of non-tariff barriers affect the East African Community, ODI Briefin, November 2016.

Notarif usullar mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun ham, xorijiy eksportchilar uchun ham biznes yuritish xarajatlarini oshirishi mumkin. Misol uchun, texnik reglamentlar va mahsulot standartlari qo'shimcha sinov va sertifikatlashni talab qilishi mumkin, bu ham ishlab chiqaruvchilar, ham eksportchilar uchun qimmatga tushishi mumkin. Bu o'zbek iste'molchilari uchun import qilinadigan tovarlarni qimmatlashtirib, ularning xarid qobiliyatini pasaytirishi va inflyatsiyaga olib kelishi mumkin.

Notarif usullar xorijiy ishlab chiqaruvchilarning kirishiga to'siqlar yaratish orqali ham savdoni qisqartirishi mumkin. Masalan, litsenziya talablari va texnik reglamentlar xorijiy firmalarning O'zbekiston bozoriga kirishini qiyinlashtirishi, raqobatni kamaytirishi va iste'molchilarning tanlovini cheklashi mumkin. Bu O'zbekiston iqtisodiyoti samaradorligini pasaytirishi va uning jahon savdo tizimiga integratsiyalashuvini cheklashi mumkin.

Shuningdek, mahalliy sanoatni xorijiy raqobatdan himoya qilish uchun notarif usullar proteksionizm siyosati yo'lida qo'llanilishi mumkin. Bu mahalliy ishlab chiqaruvchilarga qisqa muddatli foyda keltirishi bilan birga, raqobatni kamaytirishi va innovatsiyalarni cheklashi, samaradorlikning pasayishiga va iste'molchilar uchun narxlarning oshishiga olib kelishi mumkin. Bu jahon bozorida raqobatbardosh bo'lmagan, samarasiz mahalliy sanoat tarmoqlarining rivojlanishiga ham olib kelishi mumkin.

Notarif usullar import qilinadigan mahsulotlarning sifati va xavfsizligini yaxshilash, iste'molchilarni himoya qilish va zarar xavfini kamaytirishi mumkin. Bu iste'molchilarning ishonchini oshirishi va import qilinadigan mahsulotlarga bo'lgan talabning oshishiga olib kelishi mumkin, bu esa o'z navbatida xorijiy eksportchilarga foyda keltirishi mumkin.

Atrof-muhitga zarar yetkazuvchi mahsulotlarni import qilishni tartibga solish orqali atrof-muhitni muhofaza qilish uchun notarif usullar qo'llanilishi mumkin. Bu biznesni yuritish xarajatlarini oshirishi mumkin bo'lsa-da, barqaror ishlab chiqarish va iste'mol modellarini rag'batlantirishi mumkin, bu esa uzoq muddatli ekologik manfaatlariga olib keladi.

O'zbekistonda tashqi savdoni tartibga solishda notarif usullardan foydalanishning iqtisodiy oqibatlarini qo'llaniladigan aniq chora-tadbirlarga, shuningdek, ular qo'llanilayotgan kengroq iqtisodiy va siyosiy kontekstga bog'liq.

Notarif chora-tadbirlar mahalliy sanoatni, iste'molchilarni va atrof-muhitni muhofaza qilish nuqtayi nazaridan muhim imtiyozlar berishi bilan birga, ular savdo uchun to'siqlarni keltirib chiqarishi va global savdo tizimining samaradorligini kamaytirishi mumkin.

O'zbekiston tashqi savdosini notarif usullar bilan tartibga solishning iqtisodiy oqibatlarini turlicha bo'lishi va hukumat tomonidan ko'rilayotgan aniq chora-tadbirlarga bog'liq bo'lishi mumkin. Notarif usullarga tovarlarni olib kirish va olib chiqishda turli cheklovlar, masalan, kvotalar, litsenziyalar, ayrim tovarlarni olib kirishni taqiqlash, shuningdek, tovarlar sifatiga qo'yiladigan turli norma va talablar kiradi.

Import qilinadigan tovarlarning kamroq variantlari va yuqori narxlarga olib kelishi mumkin bo'lgan boshqa davlatlar bilan savdoning qisqarishi tashqi savdoni notarif vositalar orqali tartibga solishning potentsial ta'siridan biridir. Bunday harakatlar eksportning kamayishiga va global bozorda raqobatga duch keladigan mintaqaviy ishlab chiqaruvchilarning daromadlarini yo'qotishiga olib kelishi mumkin.

Biroq oqilona va muvozanatli qo'llanilsa, notarif usullar mahalliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish, o'yin maydonini adolatli qilish va import qilinadigan tovarlar sifatini yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, davlat valyuta kursini boshqarish va makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash uchun tarifsiz usullardan foydalanishi mumkin. Tashqi savdoni tarifsiz usullar orqali tartibga solish samarasi hukumat tomonidan ko'riladigan aniq holatlar va chora-tadbirlarga bog'liq bo'lib, ichki manfaatlarini himoya qilish va xalqaro savdoni saqlash o'rtasidagi muvozanatni taqozo etadi.

Chegaralar orqali savdo qilish ko'plab hujjatlarni talab qiladi va O'zbekiston ham bundan mustasno emas. Quyida O'zbekistonda talab qilinadigan savdo hujjatlaridan ba'zilari keltirilgan:

1-jadval: O'zbekiston Respublikasida tashqi savdo operatsiyalarini amalga oshirishda talab etiladigan savdo hujjatlar (2020-yil)⁶

Eksport uchun talab etiladigan hujjatlar	Import uchun talab etiladigan hujjatlar
Eksport deklaratsiyasi	Bojxona import deklaratsiyasi
Eksport shartnomasi	Kelib chiqish sertifikati
Muvofiqlik sertifikati	Tijorat hisob varag'i
Hisob-faktura	O'ram bo'yicha hisob-kitob hujjati; Yuk-mol hujjati
O'ram bo'yicha hisob-kitob hujjati; Yuk-mol hujjati	Seriya/kod raqamlari

6 "Doing Business 2020 Indicators" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi. <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/uzbekistan/UZB.pdf>,

CMR (CMR qoidalari haydovchilar, jamoatchilik va atrof-muhit xavfsizligini ta'minlash uchun xavfli materiallarni qadoqlash, etiketlash va tashish talablarini belgilaydi.)	CMR yuk xati (CMR qoidalari haydovchilar, jamoatchilik va atrof-muhit xavfsizligini ta'minlash uchun xavfli materiallarni qadoqlash, etiketlash va tashish talablarini belgilaydi.)
Kelib chiqish sertifikat	Muvofiqlik sertifikat
Fumigatsiya sertifikat (zararkunandalar va hasharotlarga qarshi vositalar bilan ta'minlanganlik to'g'risidagi sertifikat)	
Fitosanitariya sertifikat	

2-jadval: Tashqi savdo operatsiyalarini amalga oshirishda talab etiladigan savdo hujjatlari soni (2020-yil)⁷

Davlatlar	Eksport	Import
Yangi Zelandiya	6	6
Singapur	5	5
Gonkong	4	5
Janubiy Koreya	4	4
AQSh	4	6
O'zbekiston	9	7

Tashqi savdo operatsiyalari uchun zarur bo'lgan savdo hujjatlari soni mamlakatga, savdo qilinadigan tovarlar turiga va bitim shartlariga qarab farq qilishi mumkin. Biroq tashqi savdo operatsiyalari uchun zarur bo'lgan ba'zi umumiy savdo hujjatlarini o'z ichiga oladi.

Ushbu jadvaldan ko'rib turganimizdek, tashqi savdo, eksport va import operatsiyalarini bajarishda talab etiladigan hujjatlar soni O'zbekiston Respublikasida qolgan yuqori beshlikdagi mamlakatlar bilan solishtirganda ko'proq, shuningdek, o'z ichiga bir qancha murakkabliklarni olgan.

3-jadval: Tashqi savdo operatsiyalarini bajarishda turli xil mamlakatlarda chegara qoidalariga rioya qilish komponentlari (Tugatish vaqti, soatda, 2020-yil)⁸

Davlatlar	Yangi Zelandiya	Singapur	Gonkong	Janubiy Koreya	AQSh	O'zbekiston
Eksport: bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshirishlar	1.0	0.5	0.5	0.7	1.3	6.0
Eksport: Bojxonadan tashqari boshqa idoralar tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshiruvlar	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Eksport: port yoki chegara bilan ishlash	36.0	9.5	0.5	13.4	0.5	25.8
Import: bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshirishlar	1.0	1.0	0.8	1.0	1.5	85.9
Import: Bojxonadan tashqari boshqa idoralar tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshiruvlar	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Import: port yoki chegara bilan ishlash	24.0	33.0	18.5	6.0	0.5	24.7

7 "Doing Business 2020 Indicators" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi. <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/uzbekistan/UZB.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/unit-ed-states/USA.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/k/korea/KOR.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/h/hong-kong-china/HKG.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/singapore/SGP.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/n/new-zealand/NZL.pdf>

8 "Doing Business 2020 Indicators" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi. <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/uzbekistan/UZB.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/unit-ed-states/USA.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/k/korea/KOR.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/h/hong-kong-china/HKG.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/singapore/SGP.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/n/new-zealand/NZL.pdf>

Xalqaro savdo uchun zarur bo'lgan hujjatlar murakkab va ko'p vaqt talab qilishi mumkin. Shu sababli, tashqi savdo operatsiyalari bilan shug'ullanadigan korxonalar import va eksport qiluvchi mamlakat talablariga javob berishini ta'minlash uchun mutaxassislardan maslahat olishlari muhimdir.

Yuqoridagi jadvalda, bir nechta davlatlar uchun tugallanish vaqtiga nisbatan bir nechta eksport va import kategoriyalari keltirilgan.

Eksport va import kategoriyalariga bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshirishlar, bojxonadan tashqari boshqa idoralar tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshiruvlar va port yoki chegara bilan ishlash kiritilgan.

Jadvaldan shu ma'lumki tashqi savdo operatsiyalarini bajarishda chegara qoidalariga rioya qilishga sarf etiladigan soatlardagi vaqt O'zbekistonda deyarli har bir kategoriyada nisbatan yuqori ekanligini ko'rishimiz mumkin. Tashqi savdo operatsiyalarida bojxona va bojxonadan tashqari boshqa idoralar tomonidan rasmiylashtirish, tekshiruv va shunga o'xshash holatlar uchun talab etiladigan vaqt miqdori nisbatan kamroq bo'lgan mamlakatlar qatorida Janubiy Koreya hamda AQSH ni ko'rishimiz mumkin.

4-jadval: Tashqi savdo operatsiyalarini bajarishda turli xil mamlakatlarda chegara qoidalariga rioya qilish komponentlari (xarajatlar, AQSh dollarida, 2020-yil)⁹

Davlatlar	Yangi Zelandiya	Singapur	Gonkong	Janubiy Koreya	AQSh	O'zbekiston
Eksport: bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshirishlar	67.0	50.0	0.0	41.0	175.0	277.9
Eksport: Bojxonadan tashqari boshqa idoralar tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshiruvlar	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Eksport: port yoki chegara bilan ishlash	270.0	285.0	0.0	143.8	0.0	0.0
Import: bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshirishlar	63.0	50.0	0.0	36.9	175.0	277.9
Import: Bojxonadan tashqari boshqa idoralar tomonidan talab qilinadigan rasmiylashtirish va tekshiruvlar	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Import: port yoki chegara bilan ishlash	303.5	170.0	265.6	277.8	0.0	0.0

Taqdim etilgan ma'lumotlarga asosan, tashqi savdo operatsiyalarini amalga oshirishda turli mamlakatlarda chegara qoidalariga rioya qilishning tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

Yangi Zelandiya eksportida bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlar 67 AQSh dollarini tashkil qilgan, shu mamlakatning importida ushbu qiymat 63 AQSh dollarini tashkil etgan. Yangi Zelandiya tashqi savdo eksportida port yoki chegara bilan ishlash 270 AQSh dollari ni tashkil etgan bo'lsa, importda bu qiymat 303.5 AQSh dollari ni bo'lganini ko'rishimiz mumkin.

Singapur mamlakatida tashqi savdo eksportida bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlar uchun ketgan umumiy qiymat 50 AQSh dollari ekanligini, shu mamlakatning importida esa bu qiymat 50 AQSh dollari ekanligini ko'rishimiz mumkin. Tashqi savdo eksportida port yoki chegara bilan ishlash uchun ketadigan xarajatlar 285 AQSh dollarini, importdagi xarajatlar esa 170 AQSh dollarini tashkil etgan.

Gonkong tashqi savdosiga keladigan bo'lsak, eksportdagi bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlar 0 AQSh dollari, importdagi xarajat ham 0 AQSh dollarini tashkil etganligini ko'rishimiz mumkin. Shuningdek, eksportda port yoki chegara bilan ishlashdagi xarajatlar ham 0 AQSh dollari, importdagi qiymat esa 265.6 AQSh dollarini tashkil etganligini ko'rishimiz mumkin.

Janubiy Koreya eksportida bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlarga ketadigan xarajat 41 AQSh dollarini, import bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlar xarajati esa 36.9 AQSh dollarini tashkil etgan. Ushbu mamlakat eksportida port yoki chegara bilan ishlash xarajati 143.8 AQSh dollarini, importniki esa 277.8 AQSh dollarini tashkil etgan.

9 "Doing Business 2020 Indicators" ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi. <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/uzbekistan/UZB.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/unit-ed-states/USA.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/k/korea/KOR.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/h/hong-kong-china/HKG.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/s/singapore/SGP.pdf>, <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/n/new-zealand/NZL.pdf>

AQSH tashqi savdo eksportida bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlarga ketadigan xarajat 175 AQSh dollarini tashkil etgan bo'lsa, importda bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlar uchun xarajalar 175 AQSh dollarini tashkil etgan. Shuningdek, eksport hamda importda port yoki chegara bilan ishlash xarajatlari 0 AQSh dollarini tashkil etgan.

O'zbekiston Respublikasi tashqi savdosi eksportida bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlar 277.9 AQSh dollarini, import uchun bojxona organlari tomonidan talab qilinadigan rasmiyatchilik va tekshiruvlardagi xarajat esa 277.9 AQSh dollarini tashkil etgan. Eksport va importda port yoki chegara bilan ishlash uchun xarajat 0 AQSh dollarini tashkil etgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, notarif usullar orqali tashqi savdoni tartibga solish O'zbekistonning savdo siyosati asoslari va iqtisodiy rivojlanish strategiyasini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bozorga kirish savdo dinamikasiga ta'sir ko'rsatgan holda, ushbu choralar mahalliy sanoatning raqobatbardoshligiga va iqtisodiyotning umumiy ko'rsatkichlariga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, notarif usullar orqali tartibga solishning amalga oshirilishi xorijiy firmalarning bozorga kirishi uchun to'siqlarni keltirib chiqarishi, bozorda raqobat va innovatsiyalarni cheklashi mumkin. Tashqi savdoni tartibga solishni soddalashtirish, shaffoflikni oshirish hamda notarif usullar orqali tartibga solishda standartlarni uyg'unlashtirish va ularni xalqaro tajribaga moslashtirish orqali O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solish samaradorligini oshirish va uning iqtisodiyot uchun foydasini maksimal darajada oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. James E. Anderson, Yoto V. Yotov. Terms of trade and global efficiency effects of free trade agreements, Working Paper 17003.
2. Hiau Looi Kee, Alessandro Nicita, Marcelo Olarreaga. Estimating trade restrictiveness indices, The Economic Journal, 119 (January), 172–199, 2009.
3. Alessandro Nicita, Jaime de Melo. Non-Tariff Measures: Economic Assessment and Policy Options for Development. United Nations Conference on Trade and Development, 2018.
4. Zhou J, Jin S, Ye J (2008). Adoption of HACCP System in the Chinese Food Industry: Comparative Analysis, Food Control, 19, pp 823-8.
5. Andreas Eberhard-Ruiz, Linda Calabrese. What types of non-tariff barriers affect the East African Community, ODI Briefin, November 2016.
6. <https://archive.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/uzbekistan/UZB.pdf>
7. <http://www.nber.org/papers/w17003>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.